

Σ' ένα μικρό νησί στον βυθό της Μεσογείου

Ξημερώνει. Απέραντη σιωπή. Έρημες ακτές, βουβός κυματισμός. Μοναχικά καράβια χύνονται αμίλητα στην άβυσσο. Στη χώρα των πάγων ανεμίζει κουρελιασμένη η σημαία μιας ξεχασμένης αποστολής. Μετά τη νυχτερινή νεροποντή, τα φύλλα του αμπελώνα στάζουν ακόμη· η Αριάδνη, γυμνή, κοιμάται εξαντλημένη στο χώμα. Μόνο τ' αηδόνια γνωρίζουν τι συνέβη – από τις φωλιές τους στους ψηλούς βράχους είδαν πολλά.

Απομεσήμερο. Τα μαλλιά της είναι βρεγμένα απ' το μπάνιο. Στέκεται μπροστά στον καθρέφτη δοκιμάζοντας το φόρεμα που της χάρισαν οι νύμφες του νησιού. Δεν έχει δικά της ρούχα εδώ, μα αυτό μοιάζει να ράφτηκε ειδικά για κείνη: ολόλευκο λεπτό ύφασμα, διακοσμημένο με διάσπαρτα, κομψά γεωμετρικά σχέδια. Γυρίζει στο πλάι να δει πώς στρώνει πάνω της. Χαμογελάει με ικανοποίηση. Της αρέσει το σχέδιό του, μα πιο πολύ το ότι το μικρό άνοιγμα στην πλάτη αφήνει να φανεί η «πορφυρή σελήνη», το τατουάζ που της ζωγράφησε η παραμάνα της η Εσθήρ, δώρο για την ενηλικίωσή της. Τότε που, καθώς το σχεδίαζε, της ψιθύριζε:

«Το σώμα κάθε γυναίκας είναι ένας χάρτης του ουρανού. Ο δικός σου έχει τη σελήνη στο κέντρο, γιατί εσύ είσαι η παλίρροια, η γονιμότητα, ο ξαφνικός άνεμος που φυσάει τις νύχτες στα χωράφια, το λιγοστό φως στις κάμαρες όπου χαϊδεύονται μόνες τους οι παραμελημένες γυναίκες· η νεράιδα που βουτάει στο νερό με υπομονή ένα ένα τα βότσαλα της ακτής για να τους χαρίσει την αθανασία, η ασημένια σκιά που χαράζει τις νύχτες στα βουνά απάτητα μονοπάτια...»

Από μικρή αγαπούσε την πιστή της παραμάνα, μα τη φοβόταν κιόλας έτσι που ήταν αινιγματική. Το βλέμμα της, οι ιστορίες που της άρεσε να αφηγείται, ο τρόπος που τις έλεγε, η αφύσικη αγάπη της για τα φίδια, η συνήθειά της να μένει ξύπνια τη νύχτα και να χάνεται την ημέρα, όλα πάνω της ήταν αλλόκοτα. Την είχε φέρει μαζί του πριν από χρόνια ο Μίνωας επιστρέφοντας από την Αίγυπτο. Ο οποίος σ' εκείνο το ταξίδι, λένε, κινδύνευσε σοβαρά να πεθάνει από δάγκωμα φιδιού, και πιθανότατα έτσι θα είχε γίνει αν ο βασιλιάς των Θηβών δεν είχε παρακαλέσει την Εσθήρ να κάνει ό,τι μπορούσε για να σώσει τον φιλοξενούμενό του που επί τρία μερόνυχτα έλιωνε από τον πυρετό και τους πόνους. Κάποιοι λένε ότι ρούφηξε με το ίδιο της το στόμα το φάρμακι από την πληγή. Άλλοι ότι, αφού ζήτησε πρώτα να την κλειδώσουν στο δωμάτιο μαζί του, κάλεσε τα πνεύματα του Κάτω Κόσμου και, προσφέροντάς τους άγνωστα ανταλλάγματα, τα παρακάλεσε να τον αφήσουν να γυρίσει πίσω στη γη των ζωντανών. Ό,τι κι αν συνέβη πραγματικά, η ευγνωμοσύνη του Μίνωα για εκείνη ήταν απεριόριστη, και γι' αυτό της παραχώρησε προνόμια που μόνο τα μέλη της βασιλικής οικογένειας απολάμβαναν.

Τη σκέφτεται τώρα η Αριάδνη καθώς βάφει τα νύχια της στο πεζούλι του σπιτιού, με τα μικροσύνεργα της θηλυκής μαγείας παρατεταγμένα μπροστά στα υπέροχα πόδια της: αρωματικά έλαια, ελαφρόπετρες, αλαβάστρινα φιαλίδια με χρυσή και μαύρη άμμο, χρώματα από παπαρούνες, χαμομήλια, φύκια, κρόκους και βότανα κάθε λογής. Βουτάει με τελετουργικό τρόπο το πινελάκι στα δοχεία, και την ίδια στιγμή απολαμβάνει το ηδονικό φως που καίει τη λευκή της σάρκα. Μια γυναίκα που απορροφά ταυτόχρονα το φως και το σκοτάδι για να διατηρείται πάντα αόρατη πίσω από το προφανές.

Απόγευμα. Ο ήλιος γλυκαίνει, έχει πάρει πορεία προς τη θάλασσα. Στο πεζουλάκι, γλάστρες με βασιλικό, ρίγανη, θυμάρι, μαργαρίτες και γιασεμιά. Στο τραπέζι, το φλιτζάνι του καφέ, τα τσιγάρα, το ημερολόγιο, τα μολύβια της. Γυρίζει ανάποδα το φλιτζάνι, το αφήνει στο πιατάκι να στραγγίξει τελείως το αίμα κι έπειτα αρχίζει να ψηλαφίζει στο εσωτερικό του τις αρχαίες τοιχογραφίες και τις κινούμενες σκιές που απεικονίζουν ταύρους, χορευτές, πρίγκιπες, καλοντυμένες γυναίκες, στεφάνια από κρίνα, ασημοπράσινους ελαιώνες, καράβια, λουτρά και τελετές ερωτικής μύησης σε ναούς και ξενοδοχεία.

Είναι κόρη κι ανιψιά μάγισσας. Μάνα της η Πασιφάη, που για τις μαντικές της ικανότητες λατρεύεται ως θεά στην Κρήτη και τη Σπάρτη. Θεία της η Κίρκη, που με τα ακαταμάχητα χάδια της αιχμαλώτισε για δώδεκα ολόκληρους μήνες τον Οδυσσέα και τους άντρες του στο νησί της. Γεννήθηκε από τη μήτρα της Κρήτης, προορισμένη να σκορπίσει στους αιώνες που θα έρχονταν την ομορφιά και την αθωότητα ως μύθος, ως ηρώιδα φθαρμένων τοιχογραφιών, πάνω απ' όλα όμως ως γυναίκα αληθινή, με σαγηνευτικό βλέμμα, ονειροπόλο χαμόγελο, ζεστή φωνή και απερίγραπτα θηλυκό περπάτημα σε σχολικούς διαδρόμους, πολύβουα πεζοδρόμια, γραφεία εταιρειών.

Σουρουπώνει. Σε λίγο θα αρχίσει να περιγράφει στο ημερολόγιό της, όπως το 'χει συνήθειο κάθε μέρα τέτοια ώρα, τα όνειρα που είδε την προηγούμενη νύχτα, τις ασπρόμαυρες εκείνες φωτογραφίες από τόπους και χρόνους άγνωστους, που στροβιλίζονται στο χάος του μυαλού της σαν φύλλα ξερά στον άνεμο, κρύβοντας μέσα τους όλα τα μυστικά της.

ΟΝΕΙΡΟ Ι
*Αλ-Μπάχνασα (αρχαία Οζύρρυγχος),
160 χιλιόμετρα νότια του Καΐρου*

Κυριακή 9 Φεβρουαρίου 1896

Σπαταλήσαμε δύο ολόκληρες εβδομάδες ασχολούμενοι με τη βλακώδη, κουτοπόνηρη, δαιδαλώδη γραφειοκρατία του Καΐρου που απαιτούσε πιστοποιητικά, διπλωματικά έγγραφα, εξουσιοδοτήσεις, και βέβαια μπαξίσι, για να δώσει την πολυπόθητη άδεια για τις ανασκαφές. Περάσαμε απερίγραπτη ταλαιπωρία, αν και από το Υπουργείο Εξωτερικών μας είχαν διαβεβαιώσει ότι τα πάντα ήταν τακτοποιημένα και ότι μετά την άφιξή μας θα χρειαζόταν απλώς να συμπληρώσουμε δυο-τρία τυπικά έντυπα.

Ευτυχώς, σ' αυτό το διάστημα βρήκαμε εύκολα κατάλληλο σπίτι: ένα δίπατο αρχοντικό των αρχών του αιώνα, που μας νοίκιασε ένας Τούρκος μεγαλέμπορος βαμβακιού. Βρίσκεται λίγο έξω απ' το χωριό, σχεδόν ένα χιλιόμετρο από τη θέση της ανασκαφής. Είναι αρκετά ευρύχωρο ώστε να φιλοξενήσει τρεις άντρες – εμένα, τον στενό συνεργάτη μου αρχαιολόγο Άρθουρ Χαντ και τον γλωσσολόγο Πολ Μείσον–, δύο γυναίκες –την αρχιτέκτονα Κάθριν Γουάλας και την ιστορικό Σούζαν Άλμποτ– και τον εξοπλισμό μας. Στη μεγάλη αυλή του, που έχει το πολύτιμο για τούτα τα μέρη πλεονέκτημα να είναι σκιερή –χάρη σε μια τέντα από караβόπανο– στήσαμε ένα υποτυπώδες εργαστήριο όπου θα μπορούμε να καταγράφουμε και να μελετάμε τα ευρήματα.

*

Τρίτη 11 Φεβρουαρίου 1896

Μετά από τόσες μέρες απραξία, ανυπομονώ ν' αρχίσουμε. Αν όλα πάνε καλά, την άλλη βδομάδα θα κάνουμε τις πρώτες δοκιμαστικές τομές. Ευτυχώς μέχρι τότε υπάρχει το γράψιμο, η εβδομαδιαία ενημέρωση των αναγνωστών της *Daily Telegraph* για την αποστολή μας, υποχρέωση που αναλάβαμε να εκπληρώνουμε εναλλάξ εγώ κι ο Άρθουρ. Ο βασικός μέτοχος της εφημερίδας, ο βαρόνος Λέβι-Λόουσον, τυγχάνει να είναι απ' τους μεγαλύτερους χορηγούς της Egypt Exploration Fund, που χρηματοδότησε την ανασκαφή. Με το που ανακοινώθηκε η αποστολή, μας πλησίασε και χωρίς περιστροφές απαίτησε ν' αρχίσουμε συνεργασία με την εφημερίδα του:

«Κύριοι, έχετε την ιερή υποχρέωση να ενημερώνετε την κοινή γνώμη που, ας μην το λησμονούμε, διψάει για περιπέτειες, εξωτικά ταξίδια και, γενικότερα, κατορθώματα που 'χουν τη σφραγίδα της Μεγάλης μας Αυτοκρατορίας!»

Για ιστορικούς λόγους, αντιγράφω ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από το πρώτο άρθρο που δημοσιεύσαμε:

«Το χωριό Αλ-Μπάχνασα βρίσκεται στα δυτικά της κεντρικής πορείας του Νείλου, σ' ένα παρακλάδι που οι ντόπιοι αποκαλούν Μπαχρ Γιουσέφ («Κανάλι του Ιωσήφ»), το οποίο καταλήγει στη λίμνη Μοίριδα μέσα στην άσση Φαγιούμ. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς μας, στη θέση του

σημερινού χωριού υπήρχε στην αρχαιότητα μια μεγάλη πόλη. Μετά την κατάκτηση της Αιγύπτου από τον Μέγα Αλέξανδρο, το 332 π.Χ., η πόλη ανοικοδομήθηκε και πήρε το ελληνικό όνομα Οξύρρυγχος, το οποίο οφείλει σ' ένα είδος ψαριού με μακρύ ρύγχος που υπήρχε σε αφθονία στον Νείλο. Από τη λαμπρή εκείνη πολιτεία που έφτασε σε πλήρη ακμή επί της δυναστείας των Πτολεμαίων, σήμερα σώζεται μονάχα ένας μεγάλος κίονας στο κέντρο του χωριού, αφού τα αρχιτεκτονικά υλικά των αρχαίων οικοδομημάτων έχουν χρησιμοποιηθεί από τους κατοίκους για την παραγωγή ασβέστη και τούβλων, προκειμένου να χτιστούν σπίτια, στάβλοι και αποθήκες. Όλη η περιοχή μοιάζει με εγκαταλειμμένο λατομείο».

*

Παρασκευή 21 Φεβρουαρίου 1896

Πρώτη μέρα, σήμερα. Ο Θεός να βοηθήσει να πάνε όλα καλά.

*

Κυριακή 1η Μαρτίου 1896

Όλα μέχρι στιγμής κυλούν ομαλά. Οι δοκιμαστικές τομές συνεχίζονται, με βάση το χρονοδιάγραμμα, στο ανατολικό τμήμα του οικοπέδου. Δεν μπορούν να εξαχθούν από τώρα συμπεράσματα. Είναι νωρίς.

Οι εργάτες, στην πλειονότητά τους ντόπιοι, είναι πολύ συνεργάσιμοι. Μας κοιτούν με ανυπόκριτο θαυμασμό. Ο Φαρούκ, ο επιστάτης και διερμηνέας μας, ένας ψηλόλιγνος πενηντάρης με κωμικές κινήσεις, μου 'λεγε το μεσημέρι ότι οι άντρες του είναι πολύ περήφανοι που δουλεύουν στις ανασκαφές και όχι στις φυτείες βαμβακιού όπως οι περισσότεροι συγγενείς τους, κι ας παίρνουν μικρότερο μεροκάματο.

Δύο χιλιάδες χρόνια μετά την ίδρυση ενός πνευματικού κέντρου φημισμένου για τα εργαστήρια αντιγραφής και επιμέλειας χειρογράφων, και οι άνθρωποι που μοχθούν να το φέρουν στο φως δεν γνωρίζουν μήτε γραφή μήτε ανάγνωση! Ώρες ώρες αναρωτιέμαι τι έχει αλλάξει επί της ουσίας από τότε... Η έλλειψη στοιχειώδους μόρφωσης δεν εμποδίζει βέβαια τους ανθρώπους αυτούς να είναι ακέραιοι και να κερδίζουν τον σεβασμό σου με το πρώτο τους βλέμμα, με το πρώτο τους χαμόγελο, με τη δύναμη της καλοσύνης τους. Πιστεύουν ότι είμαστε οι «σοφοί» που θα τους βοηθήσουν να εκπληρώσουν το ιστορικό τους πεπρωμένο. Δεν πρέπει να τους απογοητεύσουμε.

*

Τρίτη 14 Απριλίου 1896

Άναψα τσιγάρο και περπάτησα μέχρι την όχθη του ποταμού. Στη διαδρομή προσπαθούσα να μείνω συγκεντρωμένος στο σιωπηλό τοπίο: τους σκοτεινούς όγκους των βουνών, τους φοίνικες, τον ουρανό με τα εκατομμύρια άστρα που ξενυχτούσαν λυπημένα κάπου μακριά, το φεγγάρι που έχυne ασημένιο φως στα σκοτεινά νερά. Όταν έφτασα, κάθισα σε μια μεγάλη πέτρα και περίμενα. Είχα πάει αποφασισμένος να περιμένω όσο χρειαζόταν για να τη συναντήσω. Την είδα έπειτα από ώρα να βγαίνει απ' τις καλαμιές. Απέφυγα οποιαδήποτε απότομη κίνηση για να μην τρομάξει όπως την πρώτη φορά. Κάθισε δίπλα μου αμίλητη σαν να μην υπήρχα κι άρχισε, κατά το συνήθειό

της, να σχεδιάζει στο χρώμα διάφορα αλλόκοτα γεωμετρικά σχήματα. Μου πήρε ώρα να την πείσω να μιλήσει.

*

Τετάρτη 15 Απριλίου 1896

Το βράδυ, δεν μπορούσα να κοιμηθώ. Ήμουν βυθισμένος σε μια σκοτεινή λίμνη από παραμορφωμένες εικόνες που εμφανίζονταν, χάνονταν κι επανέρχονταν σαν εφιαλτικό εκκρεμές. Προσπαθούσα να αμυνθώ φέρνοντας στη σκέψη μου την εικόνα της Κάθριν να κοιμάται γαλήνια στην πάνω κρεβατοκάμαρα.

Γύρω στις τρεις το πρωί, ντύθηκα βιαστικά και βγήκα. Είχα ανάγκη από δροσερό αέρα· το κεφάλι μου βούιζε από ένα σωρό παράλογες ιδέες και φόβους. Τώρα συνειδητοποιώ ότι ο πραγματικός λόγος ήταν η κρυφή μου ελπίδα να συναντήσω τη μυστηριώδη γυναίκα, κάτι που χθες δεν είχα την τόλμη να παραδεχτώ.

Και γενικά, δεν έχω το θάρρος να παραδεχτώ ότι χάνω σιγά σιγά τα λογικά μου... Κάθε βράδυ κάνω παρέα με μια γυναίκα που δεν την έχει δει κανένας άλλος από την ομάδα, γιατί πιθανότατα είναι πλάσμα της φαντασίας μου! Το αδιέξοδο στο οποίο έχουμε βρεθεί σ' αυτή την ξεχασμένη, βυθισμένη στη μιξέρια γωνιά της Αφρικής έχει ενεργοποιήσει τα εσωτερικά μας ρήγματα. Όλοι φερόμαστε αλλόκοτα. Κάποιοι, όπως ο Άρθουρ για παράδειγμα, γελούν εκνευριστικά με κάθε αφορμή. Άλλοι, όπως η Κάθριν και ο Πολ, έχουν κλειστεί ερμητικά στον εαυτό τους και περιμένουν μελαγχολικά να ανακοινώσω επισήμως αυτό που όλοι βλέπουμε ότι έρχεται: το άδοξο τέλος της αποστολής.

*

Πέμπτη 16 Απριλίου 1896

Χθες, η Νάντα ήταν πολύ σκεπτική. Κοιτούσε διαρκώς το ποτάμι προσπαθώντας, θαρρείς, να διαβάσει σ' αυτό τις απαντήσεις που χρειαζόταν. Έσπασε όμως κάποια στιγμή τη σιωπή της κι άρχισε να μου μιλάει για έναν νεαρό Ιταλό έμπορο που είχε έρθει με το караβάνι του, χρόνια πριν, στο χωριό της. Τον έλεγαν Τζουζέπε. Αγόραζε πολύτιμα υφάσματα, κοσμήματα, σπάνια πουλιά και εξωτικά φυτά και τα πουλούσε στην αγορά της Βενετίας. Μετά την πρώτη τους γνωριμία, φρόντιζε σε κάθε του ταξίδι στην Αίγυπτο να τη συναντάει, έστω και για λίγες ημέρες. Τον φαντάζομαι όμορφο, ηλιοκαμένο, με καστανά, ονειροπόλα μάτια και μονίμως πονηρό χαμόγελο, όπως έχουν οι Ιταλοί. Της μιλούσε με ενθουσιασμό για τους πρώτους εμπόρους της ερήμου οι οποίοι, αιώνες πριν, κάνοντας ριψοκίνδυνα ταξίδια στα βάθη της Ασίας, αποκάλυψαν στους Ευρωπαίους τα πολύτιμα διαμάντια της Ανατολής, τα μπαχαρικά και τα βότανα. Της εξηγούσε ότι οι άνθρωποι αυτοί είχαν ανακαλύψει πραγματικά έναν νέο, συναρπαστικό κόσμο.

Με τα μάτια κόκκινα, ερεθισμένα από τη φωτιά που έκαιγε μπροστά τους, της είχε αφηγηθεί πολλές ιστορίες: για τους αρχικά δύσπιστους αριστοκράτες που εντέλει παραδόθηκαν στη μαγεία των μπαχαρικών και των βοτάνων όταν συνειδητοποίησαν πώς μεταμόρφωναν το φαγητό σε έργο τέχνης, για τους γιατρούς που τα χρησιμοποιούσαν ως φάρμακα προκειμένου να θεραπεύουν δερματοπάθειες και να επουλώνουν βαθιά τραύματα, για τους αρωματοποιούς που εμπλούτιζαν τα μυστηριώδη μείγματά τους με αιθέρια έλαια από μελισσόχορτο και βάλσαμο, για το καυτό χάδι του κόκκινου πιπεριού

που ανάβει τα σώματα και φλογίζει τις ψυχές των συνδαιτυμόνων· για την κανέλα που μουδιάζει μεθυστικά τα χείλη, αλλά και για τα εξωφρενικά χρηματικά ποσά που ήταν διατεθειμένες να ξοδέψουν οι μάγισσες στην Αλεξάνδρεια προκειμένου να προμηθευτούν έστω και λίγο μοσχοκάρυδο, τη βάση όλων των ερωτικών φίλτρων...

Ήταν ολοφάνερο πως ο Τζουζέπε είχε κατανοήσει από διαίσθηση κάτι για το οποίο εμείς, οι δήθεν μορφωμένοι, χρειαστήκαμε δεκαετίες μέχρι να το συνειδητοποιήσουμε: τα μπαχαρικά δεν είναι πολύτιμα απλώς και μόνο επειδή βελτιώνουν τη γεύση των τροφίμων. Η σημαντικότερη συνεισφορά τους στον πολιτισμό είναι ότι λειτούργησαν για τις αισθήσεις των ανθρώπων ως «μήτρες» από τις οποίες γεννήθηκαν νέες σημασίες και μεταφορές. Με τη βοήθειά τους είμαστε σήμερα σε θέση να βιώσουμε, αλλά και να περιγράψουμε με μεγάλη ακρίβεια, οποιαδήποτε μυστική συγκίνηση κι αν δοκιμάσουμε.

«Την τελευταία νύχτα που περάσαμε μαζί με τον Τζουζέπε» μου είπε χθες η Νάντα «χωρίς να ξέρω το γιατί, ήμουν σίγουρη ότι δεν θα τον ξαναδώ. Γι' αυτό ένιωσα την ανάγκη να του εξομολογηθώ ότι πριν τον γνωρίσω, φοβόμουν πολύ τους ανθρώπους. Εκείνος τότε κούνησε με κατανόηση το κεφάλι του και μου 'πε πως παρά τα όσα γράφουν τα βιβλία για την πρόοδο του πολιτισμού, οι άνθρωποι παραμένουν μια μοχθηρή αγέλη που λεηλατεί ό,τι βρει μπροστά της. Είμαστε το μόνο είδος που μπορεί να σκοτώσει αποκλειστικά για τη χαρά του αίματος. Έχεις δει τι απομένει απ' όπου περνούν τ' αφηνιασμένα κοπάδια των ανθρώπων; Μόνο θάνατος και καταστροφή. Δολοφονημένα παιδιά, γυναίκες βιασμένες, σπίτια λεηλατημένα, ναοί πυρπολημένοι, γέλια θριάμβου κι άφθονο κρασί πάνω από διαμελισμένα πτώματα...

»Το ξημέρωμα, ενώ ντυνόταν για να επιστρέψει στο караβάνι, έβγαλε από την τσέπη του ένα δερμάτινο πουγκί και γονάτισε μπροστά μου. Έδειχνε χλωμός κι ανάσαινε με δυσκολία. Ήταν σαν να 'χε γεράσει μέσα σε λίγα λεπτά. Κρατούσε τα χέρια μου και με κοίταζε αμίλητος. Αν τον αντίκριζε κανείς από μακριά, θα νόμιζε πως προσευχόταν. Δεν τόλμησα να τον ρωτήσω, γιατί φοβόμουν την απάντηση. Άδειασε με κόπο το πουγκί στις χούφτες μου. «Μύρισε, Νάντα. Φρεσκοτριμμένη κανέλα! Την έφερα για σένα από τη Σιδώνα. Δεν είναι μια συνηθισμένη κανέλα. Προσπάθησε να κρατήσεις το άρωμά της μέσα σου. Θα σε βοηθήσει να μη με ξεχάσεις ποτέ». Είχε φτάσει το τέλος. Έκλεισα τα μάτια μου και –όπως μου ζήτησε– πήρα βαθιά ανάσα».

Το μεθυστικό άρωμα πλημμύρισε τα πνευμόνια της και ανάλαφρο σαν πουπουλένιο σύννεφο ταξίδεψε πάνω από τον ωκεανό των αναμνήσεών της προκαλώντας μια ανέλπιστα καλοκαιρινή μπόρα. Η χρυσή βροχή που άρχισε να πέφτει έχυνε μέσα στο μαύρο αίμα της θάλασσας εκατομμύρια σταγόνες αγάπης, φωταγωγώντας την άβυσσο με εικόνες αληθινής ευτυχίας.

«Όταν άνοιξα τα μάτια, ο Τζουζέπε είχε χαθεί» μου είπε.

«Δεν έψαξες να τον βρεις, δεν ξανάκουσες κάτι γι' αυτόν;» τη ρώτησα.

Η συζήτηση της ήταν αναμφίβολα οδυνηρή. Το πένθος που κουβαλούσε στους ώμους τόσα χρόνια είχε γίνει ασήκωτο. Όλες οι λέξεις σχετικά μ' αυτό την είχαν πια στοιχειώσει.

Δεν απάντησε. Σηκώθηκε να φύγει. Ντράπηκα· είχα γίνει αδιάκριτος. Με χαιρέτησε με ένα βιαστικό νεύμα κι άρχισε να απομακρύνεται. Λεπτή κορμοστασιά, ανάλαφρο περπάτημα, φύλλο χρυσό που χάνεται στο βάθος της μικρής λίμνης. Αληθινό μυστήριο, μήτε άνθρωπος μήτε φάντασμα· τόσο διάφανη που κανείς άλλος από την ομάδα δεν την έχει δει ποτέ.

Λίγα βήματα πιο κάτω, σταμάτησε. Ήρθε πάλι κοντά μου:

«Πόσο μακριά μπορείς να μεταφέρεις τους νεκρούς σου για να τους θάψεις, Μπέρναρντ; Κι έπειτα, όταν πεθάνεις, ποιος θα αναλάβει το έργο σου; Ποιος θα φορτωθεί τους δικούς σου νεκρούς; Πρέπει να συνεχίσω, πριν χρειαστεί να φορτωθεί κάποιος αθώος ορφανά φαντάσματα. Θέλω να ξέρεις όμως ότι τον έτρεξα και τον αναζήτησα στο караβάνι του, τους ρώτησα σχεδόν όλους – κι αυτό που μου είπαν δεν μπορώ να το πιστέψω μέχρι σήμερα: ο Τζουζέπε δεν είχε ταξιδέψει μαζί τους εκείνη τη φορά.

»Είκοσι μέρες πριν, τον είχαν συλλάβει Τούρκοι στρατιώτες στη Σιδώνα. Τον κατηγορήσαν για κατασκοπεία και την επομένη τον κρέμασαν στην κεντρική πλατεία της πόλης. Λίγο πριν τον θανατώσουν, μου είπαν, τους ικέτεψε να του δώσουν πίσω το μικρό δερμάτινο πουγκί που βρήκαν στην τσέπη του. Του έκαναν τη χάρη...»

Χρειάστηκε να περπατήσει χιλιάδες μίλια, αθόρυβα και διακριτικά, όπως περπατούν πάντα οι νεκροί που αγάπησαν πολύ, για να πει «αντίο» στην αγαπημένη του.

*

Σάββατο 18 Απριλίου 1896

Το ποτάμι είχε γεμίσει άστρα. Κάθισα στην όχθη και κάπνιζα για ώρα. Προσπαθούσα να βάλω σε στοιχειώδη τάξη τις πολλές και αντιφατικές εμπειρίες του ταξιδιού. Στην αρχή, υψηλές προσδοκίες. Στη συνέχεια, ανησυχία, φόβος, απογοήτευση, εκνευρισμός. Ύστερα, ευχάριστες εκπλήξεις που ανατρέπουν προσωρινά τα δεδομένα, επιστροφή στην απογοήτευση, στη μοναξιά – κι έπειτα, μία αποκάλυψη χωρίς προηγούμενο, από μια γυναίκα...

*